

Fonološki opis govora na Zgornji Velki (SLA 364)

Mihaela Koletnik

IZVLEČEK: Krajevni govor Zgornje Velke (Slovenski lingvistični atlas, točka 364) spada v panonsko narečno skupino, natančneje v zahodno slovenskogoriško podnarečje. Značilna zanj sta izguba tonemskih nasprotij in poznejše daljšanje staro- in novoakutiranih samoglasnikov v nezadnjih besednih zlogih, ki je zajelo tudi tiste v zadnjih ali edinih besednih zlogih in pod umičnimi naglasi, zato se danes odrazi za te samoglasnike razlikujejo od tistih, ki so bili stalno dolgi oz. cirkumflektirani. Tako je govor izgubil tudi kolikostno nasprotje.

Med e-jevskimi glasovi ima samosvoj refleks stalno dolgi *ě* (/e:ĩ/), med o-jevskimi pa stalno dolgi *q* (/o:ĩ/).

ABSTRACT: The local speech of Zgornja Velka (Slovenian Linguistic Atlas, point 364) belongs to the Pannonian dialect group, or, more precisely, to the western Slovenske gorice sub-dialect. Two typical features of this speech are the loss of the tonemic opposition and the relatively late lengthening of the old and the new acute vowels in the non-final syllables. This process also occurred in the final or the only syllables and in the words with the shift-back stress. Consequently, the reflexes for these vowels differ from those which were permanently long or circumflex. The result of this differentiation is the loss of the quantitative opposition.

Among the e-vowels a specific reflex exists for the permanently long *ě* (/e:ĩ/), and among the o-vowels for the permanently long *q* (/o:ĩ/).

0 UVOD

Zgornja Velka se z imenom *an der Welich* prvič omenja leta 1319. Naselje na severu osrednjega dela Slovenskih goric sestavljajo kmetije, razložene po gričevju med dolinama zgornjega toka reke Ščavnice in potoka Velke. Ob Ščavnici je zaselek Žabja vas, ob križišču krajevnih cest proti Sladkemu Vrhu in Selnici ob Muri zaselek novih hiš, okoli župnijske cerkve Marije Snežne iz leta 1788, ki je bila do konca prve svetovne vojne tudi znamenita božja pot, pa na vrhu razglednega sleme-

na stoji strnjeno jedro vasi, eno najlepših in najbolj ohranjenih v Slovenskih goricah. Ob cerkvi je prostran trg, ki ga obdajajo stare vaške hiše. Šola je od leta 1806, v sedanjem poslopju, dozidanem leta 1964, pa je tudi knjižnica. Prevladuje razdrobljena posest z majhnimi kmečkimi domovi, ponekod pa se ukvarjajo tudi z vinogradništvom. Zaposleni vaščani delajo v Sladkem Vrhu, Mariboru in Avstriji.

1 INVENTAR

1.1 SAMOGLASNIKI

1.1.1 Dolgi samoglasniki

i:	ü:	u:
i:i	ü:i	u:u
i:ɛ		u:ɔ
e:		ɔ:
ie:		
e:i	o:u	
a:		

1.1.1.1 Funkcijo dolgega naglašenege zložnika opravlja tudi /əɾ/.

1.1.2 Nenaglašeni samoglasniki

i	u
e	o
a	

1.1.2.1 Funkcijo nenaglašenege zložnika opravlja tudi /əɾ/, /ɲ/, /ʃ/.

1.2 SOGLASNIKI

1.2.1 Zvočniki

v/ɥ			m
	l	r	n
j			ɲ

1.2.2 Nezvočniki

p	b	f	
t	d		
c		s	z
č		š	ž
k	g	x	

1.3 PROZODIJA

1.3.1 Govor nima tonemskih nasprotij.

1.3.2 Naglas ni vezan na določeno mesto v besedi.

1.3.3 Kolikostnih nasprotij ni; naglašeni samoglasniki so samo dolgi,

- 1.3.4 nenaglašeni samo kratki.
 Inventar prozodemov ima en dolg naglas (*V:) in nenaglašeno kračino (V).

2 DISTRIBUCIJA

2.1 SAMOGLASNIKI

- 2.1.1 Dolgi samoglasniki
 2.1.1.1 Dolgi samoglasniki nastopajo le pod naglasom.
 2.1.1.2 V skupinah *umi:*, *ubi:* se namesto /i:/ pojavlja [u:]: *'mu:jti*, *'mu:jen* 'umiti', *'bu:jti*, *'bu:jen* 'ubiti'.
 2.1.1.3 /ü:ĩ/, /ü:/ v vzglasju ne nastopata; dobita protetični /v/: *'vü:jš*, *'vü:ste*.
 2.1.1.4 V položaju pred -u < -l se namesto /i:ĩ/ govori [i:]: *fto'pi:u*, *ga'si:u*, *si'si:u*.
 2.1.1.5 V položaju pred /n/, /r/ se namesto /i:ẽ/ govori [i:]: *'si:n* 'sem', *'mi:ra*, *'vi:ra*.
 2.1.1.6 V položaju pred /m/ in /n/ se namesto /i:ẽ/ lahko govori [ie:]: *b'rie:men*, *v'rie:men*; *slo'vie:nski*.
 2.1.1.7 V položaju pred /n/, /j/, /l/ se namesto /u:ø/ govori [u:]: *'gu:nin*, *'ku:nec*, *'ku:ji*, *'du:la*.
 2.1.1.8 /ẽ:/ se redko izgovarja širše: *f'če:ra*, *ve'če:r*.
 2.1.1.9 V položaju pred /r/ se namesto /ẽ:/ govori [i:]: *'ci:rkva*.
 2.1.1.10 V položaju pred /l/ se namesto /ẽ:/ redko govori [ø:]: *'vølka*.
 2.1.1.11 /ie:/ se v nekaterih redkih položajih premenjuje z [ẽ:]: *'pẽ:sji*, *'se:je*; *'ne:so*, *t're:tji*.
 2.1.1.12 V položaju pred /j/ se namesto /e:ĩ/ govori [e:]: *b're:ja*, *'ve:ja*.
 2.1.1.13 V položaju pred /j/, /r/ se namesto /o:u/ govori [u:ø]: *g'nu:øj*, *'lu:øj*; *'mu:ørje*.
 2.1.2 N e n a g l a š e n i s a m o g l a s n i k i
 2.1.2.1 Fonem /u/ je redek; govori se v knjižnih in prevzetih besedah: *ust'va:rili*; *'a:bux*.
 2.1.2.2 V brezglasnicah *če*, *že* ima /e/ položajno različico [ẽ].
 2.1.2.3 /æɾ/, /ŋ/, /l/ ne nastopajo ob samoglasnikih.

2.2 SOGLASNIKI

- 2.2.1 Z v o č n i k i
 2.2.1.1 /v/, ki se premenjuje z nezvočnikom [f], lahko prištevamo med zvočnike, ker pred njim lahko nastopajo zveneči in nezvенеči nezvočniki.
 2.2.1.2 /v/ je možen v položaju pred in med samoglasniki ter pred zvenečimi soglasniki: *'vi:ẽter*, *k'ra:va*, *kra'je:vni*, v *'le:js*.
 2.2.1.3 /u/ je možen v položaju za samoglasnikom in pred premorom: *'da:u*, *fto'pi:u*, *ga'si:u*, *k'la:u*, *lo'vi:u*, *ž'ga:u* ter v redkih novejših besedah: *'A:ustrija*, *'a:uto'bu:s*.
 2.2.1.4 Zvočniki ostajajo zveneči v vseh položajih, le /v/ se asimilira sledečemu

- nezvenečemu nezvočniku in da [f]: *bez'ga:fke, f'ča:si, fk'ra:j, f'sa:k, f'sie:, 'ži:ifčna; f'pie:či, fS'ko:pji.*
- 2.2.1.5 Zvočnik /v/ ne nastopa v izglasju, ampak se tam menjava s [f]: *ko'la:čof, p'ra:f, zd'ra:f.*
- 2.2.1.6 Vizglasju se v večini primerov (redno v končnicah) namesto /m/ govori [n]: *'di:elan, 'ta:n, z žre'bie:ton.*
- 2.2.1.7 V položaju za /m/ se /n/ ne pojavlja; zanj se govori [l]: *'gü:m̩la.*
- 2.2.1.8 V položaju pred /s/, /z/ se vzglasni /v/ izgublja: *'sa:k, 'ze:la.*
- 2.2.2 N e z v o č n i k i
- 2.2.2.1 V položaju pred /n/ se /d/ ne pojavlja; namesto njega se lahko govori [g]: *g'nie:s.*
- 2.2.2.2 V položaju pred /l/ se za /t/ govori [k]: *k'la:čin, za /d/ pa [g]: g'le:itva.*
- 2.2.2.3 V položaju pred /j/ se namesto predloga z govori ž: ž *'ji:mi.*
- 2.2.2.4 V položaju pred /č/ se za /x/ lahko govori [š]: *š'če:rka.*
- 2.2.2.5 V položaju pred /u:u/ (< -ol-) se za /t/ govori [k]: *'ku:učen 'tolčem', 'ku:ukla 'tolklja'.*
- 2.2.2.6 Za /s/ se v skupini sk- govori [š]: *šk'ri:ja.*
- 2.2.2.7 V položaju pred /t/ se izgublja vzglasni /p/: *'ti:č, 'ti:či.*
- 2.2.2.8 V položaju pred /p/ se izgublja vzglasni /s/: *p're:idi, p'ro:uti.*
- 2.2.2.9 V položaju pred /c/, /n/ se izgublja /t/: *m'la:ci, 'karsni, 'ča:sna.*
- 2.2.2.10 Po zvenečnosti se nezvočniki prilagajajo sledečemu nezvočniku.
- 2.2.2.11 Zveneči nezvočniki ne nastopajo v izglasju, ampak imajo tam svoje nezveneče pare.
- 2.3 PROZODIJA
- 2.3.1 Naglas je možen na katerem koli zlogu besede.
- 2.3.2 Dolgi samoglasniki so le naglašeni.
- 2.3.3 Distribucija dolgih in kratkih samoglasnikov glede na položaj v besedi ni omejena.

3 IZVOR

3.1 SAMOGLASNIKI

3.1.1 D o l g i s a m o g l a s n i k i

- i: < staroakutiranega *i* v nezadnjem besednem zlogu: *'xi:ša, 'li:pa, 'ri:ba, 'ti:či 'ptiči', 'ži:la;*
 < staroakutiranega *i* v zadnjem besednem zlogu: *'mi:š, 'ni:č, 'ni:t, 'ti:č 'ptič';*
 < stalno dolgega *i* pred istozložnim -u < -t: *fto'pi:u, ga'si:u, si'si:u;*
 < staroakutiranega *ě* v položaju pred *n* in *r*: *'si:n 'sem', 'mi:ra, 'vi:ra;*
 < v prevzetih besedah: *'bi:der, 'i:bercuk, š'ti:l;*
 < v imenih: *'Ci:lika;*
 < po mlajšem naglasnem umiku naglašenega *i*: *p'ri:nas, 'vi:ski 'visok'.*

- ü: < staroakutiranega *u* v nezadnjem besednem zlogu: 'jü:žna, k'rü:xa (rod. ed.), 'kü:pa (rod. ed.), 'kü:ra, 'kü:šar, 'vü:ste 'usta';
 < staroakutiranega *u* v zadnjem besednem zlogu: f'kü:p, k'rü:x, 'kü:p, 'tü:;
 < v prevzetih besedah: g'rü:nt, 'lü:ft, š'tü:nfe, 'žü:pa;
 < po mlajšem naglasnem umiku naglašnega *u*: s'tü:denec, 'vü:xa.
- u: < staroakutiranega *ɸ* v nezadnjem besednem zlogu: 'du:ga (prid.), 'pu:xi (im. mn.), 'pu:na (prid.), 'vu:na;
 < staroakutiranega *ɸ* v zadnjem besednem zlogu: 'pu:x, 'pu:n;
 < prednaglasnega *ɸ* po umiku naglasa s končnega kratkega zloga nanj: 'bu:xa;
 < novoakutiranega *o* v položaju pred nosnim soglasnikom: 'gu:nin, 'ku:ž;
 < umično naglašnega *o* v položaju pred nosnim soglasnikom: 'ku:nec, 'u:na;
 < stalno dolgega *i* v skupinah *ɸmi:*, *ɸbi:*: 'mu:jti, 'bu:jti.
- i:ɨ < stalno dolgega *i*: k'ri:jš, 'li:jšt, m'li:jn, 'pi:jšen, s'vi:jja, t'ri:i, 'zi:jt, 'zi:jma;
 < v prevzetih besedah: g'li:ix, t'ri:i'fu:s.
- ü:i < stalno dolgega *u*: 'dü:jša, g'rü:jška, k'lü:jč, 'lü:jč, 'lü:iplen, o'lü:ip;
 < po mlajšem naglasnem umiku naglašnega *u*: 'lü:idi.
- u:ɥ < stalno dolgega *ɸ*: 'du:ɥk (sam.), 'ku:ɥčen 'tolčem', 'pu:ɥnin, 'su:ɥnce, 'vu:ɥk, 'žu:ɥti.
- i:ɛ < staroakutiranega *ě* v nezadnjem besednem zlogu: b'ri:eza, ko'li:ena (im. ed.), 'li:ɛto, 'mi:ɛsto, m'ri:ɛža, ne'vi:ɛsta, po'vi:ɛdat, 'ri:ɛzat, st'ri:ɛxa;
 < staroakutiranega *ě* v zadnjem besednem zlogu: 'di:ɛt;
 < v prevzetih besedah: 'ki:ɛtna, 'li:ɛder, p'li:ɛx.
- u:ɔ < staroakutiranega *q*: 'du:ɔga, 'gu:ɔba, 'ku:ɔča, 'tu:ɔča;
 < *q* po zapoznelem umiku naglasa s končnega kratkega zloga, če se naglas ni umaknil, ko je bil *q* še dolg: 'mu:ɔški, 'tu:ɔžba;
 < novoakutiranega *o* v nezadnjem besednem zlogu: 'bu:ɔtra, 'cu:ɔta, 'xu:ɔja, 'mu:ɔlin, 'nu:ɔsin, 'nu:ɔša, p'ru:ɔsin, š'ku:ɔda, 'vu:ɔla, 'vu:ɔzin;
 < novoakutiranega *o* v zadnjem besednem zlogu: g'ru:ɔp, 'ku:ɔš, k'ru:ɔp, 'nu:ɔš, 'pu:ɔst, š'ku:ɔf;
 < prednaglasnega *o*, ki je prišel pod naglas po umiku naglasa s končnega kratkega zloga: 'bu:ɔžič, 'du:ɔbra, 'ku:ɔsa, 'ku:ɔsec, 'ku:ɔza, 'ru:ɔsa, 'vu:ɔda, 'vu:ɔjska, 'u:ɔrex;
 < dolgega *o* v položaju pred *j* in *r*: g'nu:ɔj, 'lu:ɔj; 'mu:ɔrje;
 < po mlajšem naglasnem umiku naglašnega *o*: 'pu:ɔ(t)plat, 'pu:ɔznan, 'u:ɔtrok;
 < v prevzetih besedah: k'nu:ɔf, 'ku:ɔrp.
- ɛ: < dolgega *e*: je'sɛ:n, 'lɛ:t, 'pɛ:č, s'mɛ:t, 'šɛ:st;
 < stalno dolgega *ɛ*: de've:t, g'lɛ:dan, i'mɛ:, 'pɛ:t, 'vɛ:žen, 'ze:be;
 < redko *ɛ* po zapoznelem umiku naglasa s končnega kratkega zloga, če se naglas ni umaknil, ko je bil *ɛ* še dolg: g'rɛ:da, k'lɛ:čo, 'pɛ:ta.

- < dolgega ə: 'de:n, 'le:n, 'vɛ:s, z 'mɛ:no;
 < stalno dolgega ě v položaju pred j: b're:ja, 'vɛ:ja;
 < redko novoakutiranega ə v nezadnjem besednem zlogu: 'pɛ:sji, 'sɛ:ʃɛ;
 < redko novoakutiranega e v nezadnjem besednem zlogu: 'nɛ:so, 'pɛ:ko, 'rɛ:ko, t'rɛ:tji;
 < zgodaj podaljšanega novoakutiranega e: 'sɛ:ster, 'žɛ:n (oboje rod. mn.);
 < v prevzetih besedah: 'fɛ:xtala, 'kɛ:ksi, 'pɛ:nzija, 'vɛ:lbana, 'zɛ:lxali.
- o: < stalno dolgega o: d'rɔ:k, 'gɔ:bec, go'lɔ:p, k'lɔ:p, k'rɔ:k, 'mɔ:š, ot'rɔ:bi, 'rɔ:p;
 < v imenih: 'Bɔ:sna, 'Pɔ:xorje;
 < v prevzetih besedah: b'lɔ:ntna, p'rɔ:t'rɔ:r, š'la:f'rɔ:k, 'ti:rš'tɔ:k.
- ie: < staroakutiranega ɛ v nezadnjem besednem zlogu: 'die:tela, pok'lie:knɛt, s'rie:ča;
 < staroakutiranega ɛ v zadnjem besednem zlogu: 'vie:č, 'zie:t;
 < ɛ po zapoznelem umiku naglasa s končnega kratkega zloga, če se naglas ni umaknil, ko je bil ɛ še dolg: 'jie:čmen, 'jie:zik, 'mie:xka, 'tie:ška;
 < novoakutiranega e v nezadnjem besednem zlogu: k'lie:plen, 'mie:len, 'sie:dn, 'žie:nim 'ženin', 'žie:naska;
 < novoakutiranega e v zadnjem besednem zlogu: k'mie:t;
 < prednaglasnega e, ki je prišel pod naglas po umiku naglasa s končnega kratkega zloga: 'čie:la, 'mie:tla, 'nie:sen, 'pie:čen, 'rie:kla, 'zie:mila, 'žie:na;
 < novoakutiranega ə v nezadnjem besednem zlogu: f'sie:xne, 'gie:ne, 'mie:ša, pre'mie:kne, s'nie:xa, 'vie:ški, 'zie:men;
 < novoakutiranega ə v zadnjem besednem zlogu: 'die:š, 'pie:s, 'tie:š;
 < prednaglasnega ə, ki je prišel pod naglas po umiku naglasa s končnega kratkega zloga: 'die:ska, 'mie:gla, 'pie:kʃ, 'tie:ma;
 < redko staroakutiranega ě: b'rie:men, v'rie:men, slo'vie:nski.
 < po mlajšem naglasnem umiku naglašenege e: 'čie:tɛrtek, p'rie:več;
 < v prevzetih besedah: c'vie:k, p'rie:ša, 'rie:men.
- e:i < stalno dolgega ě: 'be:ʃli, be'se:ʃda, c've:ʃt, g're:ʃx, k'le:ʃt, 'le:ʃs, 'le:ʃte (im. mn.), m'le:ʃko, 'me:ʃx, 'me:ʃšan, 'pe:ʃsek, 're:ʃžen, s'me:ʃx, s've:ʃča.
- o:ɥ < dolgega o: 'bo:ɥk, 'go:ɥt, me'so:ɥ, 'mo:ɥč, 'mo:ɥst, 'no:ɥč, 'no:ɥs, s'po:ɥvet, s'to:ɥ, 'šo:ɥla, 'vo:ɥsek;
 < zgodaj podaljšanega novoakutiranega o: 'ko:ɥža; 'ko:ɥs, 'o:ɥs (oboje rod. mn.);
 < po mlajšem naglasnem umiku naglašenege o: 'o:ɥje, p'ro:ɥso;
 < v prevzetih besedah: 'fo:ɥter, pla'fo:ɥn, 'zo:ɥs.
- a: < stalno dolgega a: d'va:, g'la:va, g'ra:t, x'ra:st, k'la:s, ko'va:č, k'ra:l, 'la:s, p'ra:x, t'ra:va;
 < staroakutiranega a v nezadnjem besednem zlogu: b'ra:ta (rod. ed.), b'ra:zda, d'la:ka, k'ra:va, 'ma:ti, s'la:ma, 'ža:ba;
 < staroakutiranega a v zadnjem besednem zlogu: b'ra:t, 'ga:t, m'ra:s, 'na:s, 'ta:n;
 < v imenih: 'A:nčka, 'A:ɥstrija, 'Ka:tja;

- < po mlajšem naglasnem umiku naglašnega *a*: 'a:dvent, 'na:pne, 'za:čnen;
 < izjemoma dolgega *ə*: 'ča:st, 'la:š;
 < v prevzetih besedah: 'fa:šenk, fər'pa:nt, 'ga:tre, g'la:š, 'la:mpa, pe'ra:jt, š'ka:f.
 ə < stalno dolgega in staroakutiranega *r*: 'bərɸ, 'zərɸe; 'gərča, 'xərbet.

3.1.2 N e n a g l a š e n i s a m o g l a s n i k i

- i* < *i*: ci'ga:n, i'me:, ti'ši:ĵ; 'xu:ɔdin, 'nu:ɔsi, na 'mi:zi;
 < *u*: ki'pū:vlen, di'ši:ĵt, si'ši:ĵt; 'pa:zdixe;
 < *u* v daj., mest. ed. m., s. sp: b'ra:ti, 'si:ni; žre'bie:ti;
 < redko *a*: ti'ko:y;
 < v prevzetih besedah: 'pe:nzija, 'ra:js'nɛ:gli.
u < v redkih knjižnih besedah: ust'va:rli;
 < ĵ: gu'či:ĵmo; 'ja:buka;
 < v prevzetih besedah: 'a:bux.
e < *e*: be'se:ĵda, ve'se:la, že'li:ɛzo; 'nie:sen, 'pie:če, 'tie:če;
 < *ɛ*: me'so:y, pe'si:ca; 'mi:ze (im. mn.), 'tie:le, 'žie:ne (im. mn.);
 < *ě*: čre'pi:ĵa, sme'ja:t, te'lo:y; č'lu:ɔvek, 'sɔ:set, 'u:ɔbet;
 < *ə*: 'ku:nec, 'za:vec; 'pe:ĵsek, 'pe:tek;
 < v prevzetih besedah: 'xa:mer, 'li:ɛder, š'pa:rɛt.
o < *o*: ko'li:ɛna, ko'va:č; 'li:ɛto, 'mi:ɛsto;
 < *ɔ*: glo'bu:ɔki, klo'pi:ĵ; 'mi:zo, 'li:po (tož., or. ed.), 'žie:lot;
 < redko *u*: 'Je:zos, o'ra:t 'urad';
 < -il, -ěl, -al, -əl: pos'ta:vo, z'gi:no; 'vi:ɛdo, 'vi:so; 'ba:ro, 'di:ɛlo;
 'mu:ɔgo, 're:ko;
 < -l za samoglasnikom *e*: 'me:o, pər'je:o.
 < v prevzetih besedah: 'fa:rof, 'fū:rtɔx.
a < *a*: brada'vi:ca, mla'ti:ĵtva; g'la:va, g'rü:ĵška, 'za:gat;
 < redko *ě*: 'go:ɥsanca; 'vi:dat, 'vi:ɛdat;
 < v prevzetih besedah: pla'fo:ɥn; 'da:mfar, 'fa:ĵfa, š'pa:ga.
 ə < *r*: ər'ja:va; smər'de:ĵla, tər'pi:eli;
 < po onemitvi istozložnega *i*, *e* in *u*: pər'pie:lo, pər'le:ĵsi; 'vie:vərca;
 dər'go:ɥč 'drugič'.
 ĵ < po onemitvi samoglasnika ob *l*: 'ki:sĵca, 'ku:ɔtĵ.
 < po onemitvi samoglasnika ob *n*: 'me:ĵnɛc, S'li:vɸca.

3.2 SOGLASNIKI

3.2.1 Z v o č n i k i

- Zvočniki /j l r m n/ so nastali enako kot izhodiščni splošnoslovenski glasovi, poleg tega pa še:
v < *w* pred in med samoglasniki ter pred zvenečimi soglasniki: 'vi:ɛter, k'ra:va, kra'je:vni, v 'le:ĵs;
 < redko *m*: 'vie:n(d)a 'menda';
 < kot proteza: 'vü:ĵš, 'vü:xa, 'vü:ste.

- u** < -l za samoglasnikom in v izglasju: 'da:u, 'du:ɔl 'zi:u, fto'pi:u, ga'si:u, k'la:u, lo'vi:u, 'šo:u, ž'ga:u.
< w v redkih posameznih besedah: 'A:uſtrija, 'a:uto'bu:s.
- j** < ø v položaju pred /d, š, n, s, z, ž/: 'xu:jda, 'na:jšli, š'la:jnga, 'u:ojstra, 'vü:jzda, 'vü:jžgen;
< redko r: 'fa:jmošter;
< redko d: 'tü:j.
- l** < n v položaju za m: 'gü:m̩la;
< l̩: 'da:le, 'die:tela, k'lü:ič, k'ra:l, ne'di:ela, 'mie:len;
< redko v: 'la:mp, 'la:mpasti;
< primarne skupine tl, dl: 'ši:la, 'vi:le.
- n** < ñ v izglasju in v položaju ob soglasniku: 'ku:ɔstan, 'lü:jkna, p're:jdna, 'za:dna;
< -m v večini primerov, redno v končnicah: 'di:ɛlan, 'ta:n, z žre'bie:ton;
< redko r: 'ma:ntrat, z'ma:ntrani.
- m** < n po disimilaciji: 'žie:nim 'ženin'.
- j̥** < ñ na začetku besede in v položaju med dvema samoglasnikoma: 'ji:xove, za 'ji:n; 'kü:xiĵa, o'žɛ:jeni, s'vi:ij̥e.
- 3.2.2** N e z v o č n i k i
Nezvočniki so se razvili iz enakih psl. glasov kot v izhodiščnem splošnoslovenskem sistemu, poleg tega pa še:
- f** < w pred nezvenečimi nezvočniki in na koncu besede: bez'ga:fke, f'ča:si, 'ži:ifčna, fS'kɔ:pji; p'ra:f, zd'ra:f;
< nenaglašena vzglasnega u pred nezvenečim nezvočnikom: fk'ra:la, f'sie:xne, fto'pi:u;
< začetnega pf- v starejših izposojenkah: 'fa:jmošter, 'fa:rof, f'la:nce;;
< v mlajših prevzetih besedah: fab'ri:ka, k'la:nfa, ž'la:xta, ž'la:jf.
- s** < x v položaju pred t: s'te:jla, s'ti:ɛli.
- š** < skupine šč: 'i:jšen, k'le:jše, 'ni:še, 'pi:jše;
< s v skupini sk-: šk'ri:ĵa, š'ku:ɔrja;
< x (neobvezno) v položaju pred š: š'če:rka.
- ž** < predloga z v položaju pred j̥: ž 'ji:mi, ž 'jo:u.
- k** < t v položaju pred l: k'la:čin;
< t v položaju pred u:u (< -ol-): 'ku:učen, 'ku:ykla.
- g** < d v položaju pred n: g'nie:s;
< d v položaju pred l: g'le:itva.
Zveneči nezvočniki so nastali tudi iz nezvenečih po asimilaciji na sledeče zveneče nezvočnike, nezveneči pa iz zvenečih z ustrežno asimilacijo na sledeče nezveneče in v izglasju.

3.3 PROZODIJA

3.3.1 N a g l a s n o m e s t o v besedi je podobno kot v izhodiščnem sistemu, razlike pa so naslednje:

3.3.1.1 Naglašeni so refleksi za e, o in ə pred naglašeni kratkimi zadnjimi zlogi: 'žie:na, 'ku:ɔsa, 'mie:gla.

- 3.3.1.2 Ponovno so lahko naglašeni samoglasniki pred zadnjimi cirkumflektiranimi dolžinami v odprtih zlogih: *b'la:go*, *'o:ɥje*, *p'ro:ɥso*, *'vü:xa*, *z'la:to*.
- 3.3.1.3 Naglašeni so samoglasniki (tudi v predponah in predlogih) pred slovenskimi kratkimi naglasi na zadnjem zlogu: *'a:dvent*, *p'ri:nas*, *'pu:ɔ(t)plat*, *'pu:ɔznan*, *'u:ɔtpren*, *'u: ɔtrok*, *'za:čnen*.
- 3.3.1.4 Naglašeni so samoglasniki v besednih oblikah, analogičnih po osnovni: *'xu:ɔdla*, *p'ru:ɔste*, *s'ku:ɔpano*, *z'mie:tala*.
- 3.3.2 K o l i k o s t j e enaka kot v izhodiščnem sistemu z naslednjimi razlikami:
- 3.3.2.1 Dolgi so samoglasniki, ki so bili kratko naglašeni (akutirani) v nezadnjih in zadnjih ali edinih besednih zlogih: *k'ra:va*, *'li:pa*, *'zie:men*; *'die:š*, *k'rü:x*, *'ku:ɔš*, *'ni:č*.
- 3.3.2.2 Dolgi so samoglasniki, naglašeni po umiku naglasa s končnega kratkega zloga na prednaglasne *e*, *o* in *ə*.
- 3.3.2.3 Dolgi so samoglasniki, naglašeni po novejših umikih s slovenskih cirkumflektiranih končnih dolžin in kračin.
- 3.3.2.4 Dolgi so samoglasniki, naglašeni po novejših umikih zaradi analogije.
- 3.3.3 'V < vseh prvotno, umično ali po analogiji naglašeni samoglasnikov; V < nenaglašeni samoglasnikov; < naglašeni samoglasnikov po umiku naglasa z njih.
- 3.4 ONEMITEV GLASOV
- 3.4.1 Samoglasniki
- 3.4.1.1 Najpogosteje onemevajo *i*, *ě* in *ə* ob zvočnikih: *gi'ba:nce*, *'ju:nja*, *'kü:rli*, *'mi:eli*, *m'la:tli*, *'nu:ɔsla*, *pri'žie:nla*, *'vi:lce*; *'ve:jdla*, *'vi:edli*; *'ie:dɲ*, *'ku:ɔtɥ*, v redkih primerih onemevata *o*: *'ka:k*, *'ta:k* in *u*: *m're:jt*, *'mərla*, *'mərli*.
- 3.4.1.2 Pogosto onemi *i* v nenaglašeni velelniškem obrazilu v mn., dv.: *'zie:mte*, *za'kü:rta*.
- 3.4.1.3 Pri glagolu včasih onemeva prvotni nenaglašeni *i* v nedoločniškem obrazilu: *'lü:jčat*, *'vu:ɔzit*.
- 3.4.2 Soglasniki
- 3.4.2.1 Vzglasni *v* onemeva v položaju pred /č/, /z/, /s/: *'ča:si*, *'ze:t*, *'sa:k*.
- 3.4.2.2 Vzglasni /s/ onemeva v položaju pred /p/: *p're:jdɥ*, *p'ro:ɥti*.
- 3.4.2.3 Vzglasni /p/ onemeva pred /t/: *'ti:č*, *'ti:či*.
- 3.4.2.4 V položaju ob /c/, /n/ onemeva /t/: *m'la:ci*, *'kərsni*.
- 3.4.2.5 V položaju ob /z/ onemeva /j/: *'za:j*.
- 3.4.2.5 Zaradi oblikoslovnega izenačevanja se odpravlja /j/ v pregibnih oblikah pri samostalnikih na *-r*, *-rja*: *k'ra:mara*, *'mie:žnara*, *zi'da:ra*.
- 3.5 RAZLIČNO
- 3.5.1 Premet vzglasnega *u* v položaju pred *m* in *b*: *'mu:jti*, *'mu:jen*, *'bu:jti*, *'bu:jen*
- 3.5.2 Disimilacija *r-r > j-r*: *'fa:jmošter*; *r-r > n-r*: *z'ma:ntrana*.
- 3.5.3 Disimilacija *v-m > l-m*: *'la:mp*.

- 3.5.4 Diferenciacija *mn > ml*: 'gü:m̩la.
 3.5.5 Diferenciacija *tl, dl > kl, gl*: k'la:č̩in, g'le:j̩tva.

6 NAREČNO BESEDILO

(Pripoveduje Marija Vajnhandl, roj. 1925)

P'ri:nas 'ni:smo 'mi:ɛli 'č̩erne 'kü:x̩iʃe, 'ne:j̩, 'ne:j̩ 'tü:, ki s̩ŋ se pri'žie:nla, pa 'ne:j̩ 'ta:n, ki s̩ŋ 'gu:ɔr z'ra:sla. 'Sɔ:set pa je 'me:o 'ti:j̩sto 'č̩erno 'kü:x̩iʃo in 'pe:č k'rü:šno, pret 'pe:čjo pa je 'bi:u 'ta:ki 'ko:u̩men 'ne:j̩, in 'ta:n 'gu:ɔra pa še 'bi:u 'ti:j̩sti t'ri:j̩'fu:s, 'ne:j̩, ki 'lie:xko t'ri:j̩ 'pi:skre 'gu:ɔr pos'ta:vo. In 'ta:n s̩ŋ 'ja:s f'ča:si 'vi:dla, 'ka:k so 'kü:rli s'po:u̩t, 'ne:j̩, in da so 'ti:j̩ste 'sa:je le'ti:ɛle 'gu:ɔr pa 'ka:k je šp'ri:calo, 'ne:j̩, 'ti:j̩ste 'i:skre, 'ne:j̩, pa 'č̩erni 'pi:skri so bi'li:, 'ne:j̩, 'ja:, pa 'ti:j̩sto niti 'ne:j̩ 'mi:ɛlo 'ta:k 'dü:ixa po 'di:mi, 'ne:j̩. 'Sa:mo b'lo:u pa je ze'lo:u ne'ro:dno 'vi:dat, 'ne:j̩, 'ja:. 'Tie: je s 'ti:j̩sto 'bü:irklo z'di:gno, ker je 'bi:u 'pi:sker 'č̩erni pa 'tie:ški, 'ne:j̩, ž'ge:či, 'ne:j̩, ž'ge:či je 'bi:u. No, 'na:x pa. 'Ča:si pa so 'nu:ɔtra f'pie:ɛax 'kü:xali. S̩ŋ 'tü:j 'ta:n 'vi:dla. P'ri:nas 'te:ga 'ni:smo 'mi:ɛli, 'ne:j̩, ti'ko:u da. 'Ta:n je pa 'du:go še b'lo:u. 'Za:j pa 'ta:n 'tü:j ni 'vie:č, 'ne:j̩. 'Za:j ne 've:j̩n, če bi 'to:u ki 'na:j̩šli 'vie:č 'tu:ɔto. 'Ni: 'vie:č 'č̩ernix 'kü:xin pa, pa 'ti:j̩stix t'ri:j̩'fu:sof 'ni:ɛga, pa, pa f'sie: je pač 'bɔ:l 'ta:k. 'Ma:lo'ki: že 'ma:jo k'rü:šno 'pe:č, f'sie: 'ta:k šte'di:lnik, 'ka:k 'pie:čejo k'rü:x pa 'to:u, 'ne:j̩. 'Mi:j̩ smo 'mi:ɛli 'sie: 'le:j̩te k'rü:šno 'pe:č in 'li:ɛtos so mi pa po'dərli, ker so si ti m'la:di 'ta:n 'ni:ɛke d'rü:j̩ga ust'va:rli. In 'ma:n f'sie: pe'ra:jt, 'ne:j̩, da bomo 'no:u̩vo 'pe:č 'di:ɛlali. Ker bres k'rü:šne 'pie:či ne 'mu:ɔren 'bi:t. Ker 'pie:čen 'tü:j̩di gi'ba:nce f'pie:či, 'ne:j̩, 'ja:, in me 'lü:j̩di 'f̩e:xtajo, da jin 'mu:ɔren za 'ka:ke slo'v̩e:snosti al pa 'ka:j 'ta:kiga 'pie:čt gi'ba:nce, 'ne:j̩. 'Tie: pa po t'ri:j̩ 'ie:nkrat s'pie:čen, 'ne:j̩. Ker gi'ba:nce so 'v̩lke, k'rü:xa pa s̩ŋ s'ko:u̩s 'pie:kla po 'p̩e:t ko'la:ɔf, 'ne:j̩, 'ja:. Gi'ba:nce po t'ri:j̩, 'ne:j̩, ti'ko:u da d've:j̩ š't'rit, 'ie:na pa p're:j̩di, 'ne:j̩. 'Za:j pa t'ri:j̩ 'me:j̩sce 'ni:ɛman pa se mi 'ta:k 'xu:j̩do z'di:, 'ne:j̩. In 'za:j 'ča:kan zi'da:ra, ki bo mi 'no:u̩vo nap'ra:vo. Pa 'mu:ɔren 'ča:kat, ker je za'pu:ɔslen 'ni:ɛki v 'A:u̩striji. In 'za:j 'ju:nja bo p'ri:šo, 'ne:j̩. In 'tie: bo mi pa na'r̩e:do. Ker f'sa:k ne z'na: k'rü:šne 'pie:či 'di:ɛlat, 'ne:j̩. 'To:u 'mu:ɔreš 'bɔ:l 'ta:kiga po'i:skat, ki zas'tɔ:pi, 'ja:.

'Ja:, gi'ba:nce 'ta:k 'vie:čkrat s̩ŋ že 'mu:ogla za 'ra:zne slo'v̩e:snosti pa še, pa še v 'A:u̩strijo so p'ri:šli, ja. Ker 'ta:n ni 'ta:ka na'va:da, da bi 'si:ra 'ka:j 'di:ɛlali, 'ne:j̩. 'Tie: pa so pač, k̩e:ri so 'vi:ɛdli, 'ne:j̩, 'tie: pa so 'ie:n d'rü:j̩gen po'vi:ɛdli, 'ne:j̩, 'tie: pa s̩ŋ pač 'mu:ogla. Pa 'to:u na kra'je:vni o'ra:d 'gu:ɔr, 'tie: da so 'mi:ɛli 'ka:j. P'r̩e:ja je b'lo:u 'tu:ɔto pob'ra:teje 'S̩erbof pa 'to:u. S̩ŋ 'mu:ogla f'ča:si s'pie:čt. Pa za 'ra:zne slo'v̩e:snosti, 'ne:j̩, pa 'tü: do'ma:č̩in 'tü: ok'ro:k, 'ne:j̩, al 'ka:j. 'To:u je 'za:j 'bi:la špecieli'te:ta. P'r̩e:ja g'da:, 'ne:j̩, se je 'to:u pri k'mie:tax 'du:ɔsti 'pie:klo pa so že 'lü:j̩di b'li: ob'je:deni. 'Za:j pa ni b'lo:u 'vie:č 'tu:ɔtix k'rü:šnix 'pie:či, 'ne:j̩, 'za:j pa je 'tu:ɔto s'p̩e:t b'lo:u 'ni:ɛke 'no:u̩viga. In je 'tu:ɔto 'ta:ka 'ča:sna 'je:j̩d 'bi:la, 'ne:j̩.

Literatura

- Ivić, Pavle, 1981, (ur.), *Fonološki opisi ...*, Sarajevo, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- Koletnik, Mihaela, Fonološki opis voličinskega (SLA 366) in črešnjevskega (SLA 368) govora, *Slavistična revija* 47, Ljubljana 1999, št. 1, 69–87.
- Koletnik, Mihaela, Fonološki opis govora v Radencih, *Jezikoslovni zapiski* 6, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana, 2000, 155–165.
- Koletnik, Mihaela, Fonološki opis govora pri Sv. Ani na Kremberku v Slovenskih goricah, *Jezikoslovni zapiski* 7, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana, 2001, 381–392.
- Koletnik, Mihaela, *Slovenskogoriško narečje*, Maribor 2001.

Phonological Description of the Local Speech of Zgornja Velka (SLA 364)

Summary

In the local speech of Zgornja Velka the quantitative opposition between the long monophthongs or diphthongs as the successors of the permanently long or circumflex vowels, and the short vowels as the successors of the old and the new acute vowels in a non-final and in the final or the only syllable is not preserved. There is no tonemic stress in this speech. Both general Slovenian stress-shifts and the shift-back from the short syllable in the word-final position to the pre-stress short vowels e, o and ə occurred. The newly stressed vowels have been lengthened and diphthongized into /ie:/ or /uo:/.

The most recent are the stress shift-backs (1) in individual words from the primarily circumflex long final, especially open syllable: b'la:go, 'o:u:je, p'ro:u:so, 'sa:mo, s'rie:bro, z'la:to, and (2) from the primarily short circumflex syllable: 'a:dvent, p'ri:nas, 'u:otrok, 'u:otpren. A tendency to generalize the stress-position either for all or for the majority of the forms of a word can be observed: z'nu:osso, z'nu:osla, z'nu:osli; s'pie:či, s'pie:čte, s'pie:čta (the imperative).

The vowel system of the Zgornja Velka speech consists of long stressed vowels: i:, ô:, u:, i:i, ü:i, u:u, i:ë, u:ø, e:, ø:, ie:, e:i, o:u, a:, ør, and short unstressed vowels: i, u, e, o, a. There are also the syllabic ər, ɭ and ŋ. In combination with the sonorants i, ě and ə frequently become silent. The consonant system consists of the sonorants l, r, m, n, j, ʃ and v with the variant u, and the voiced and voiceless consonants p, t, k, s, š, b, d, g, z, ž, č, f, c and x with the following peculiarities in their development: l' > l; -m > -n; n' > nʃ; before voiceless consonants and in word-final position v becomes [f]; the groups črě- and žrě- are preserved; dn > gn; mn > ml; tl, dl > kl, gl; sk > šk; xč > šč; šč > š. There are only individual instances of muted consonants.

J E Z I K O S L O V N I Z A P I S K I 8 • 2 0 0 2 • 1